

ZƏFƏRİMİZİN TƏNTƏNƏSİ 2022-Cİ İL ŞUŞA İLİDİR

*Respublikanın kütləvi və ixti-
saslaşdırılmış kitabxanaları,
Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana
Sistemləri üçün metodik vəsait*

BAKI – 2022

Tərtibçi

Lamiyə Əhmədova

Elmi redaktor:

Kərim Tahirov,

professor

Əməkdar mədəniyyət

işçisi

Redaktor:

Aygün Məmmədova

Zəfərimizin təntənəsi - 2022-ci il Şuşa ilidir: metodik vəsait/ tərt. ed. L.Əhmədova; elmi red. K.Tahirov; red. Aygün Məmmədova.- Bakı, 2022.- 42 s.

© Azərbaycan Milli Kitabxanası, 2022

“Şuşa Azərbaycanın incisi, Qarabağın gözüdür, bizim qədim abidələrimiz olan, qədim dövlətçiliyimizin şəhəridir. Şuşa təkcə şuşalılar üçün yox, bütün azərbaycanlılar üçün, Vətəninə, millətini sevən hər bir vətəndaş üçün əziz bir şəhərdir, əziz bir torpaqdır, əziz bir qaladır, əziz bir abidədir”

Heydər Əliyev,

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri

“Şuşa Azərbaycanın unikal mədəniyyət mərkəzlərindən biridir. Təbii gözəllikləri ilə seçilən bu şəhər milli memarlığımızın və orta əsrlər şəhərsalma sənətinin qiymətli abidəsidir. Milli-mənəvi dəyərlərimizi və musiqi ənənələrimizi daim yaşadan Şuşa mühüm iqtisadi, siyasi və mədəni əhəmiyyətə malik şəhər kimi təşəkkül tapanadək zəngin yol keçmiş, Qarabağ xanlığının mərkəzi olmaqla xalqımızın həyatında özünəməxsus rol oynamışdır. Qasım bəy Zakir, Xurşidbanu Natəvan, Mir Möhsün Nəvvab, Nəcəf bəy Vəzirov, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, Yusif Vəzir Çəmən-zəminli, Firidun bəy Köçərli, Əhməd bəy Ağaoğlu və digər görkəmli şəxsiyyətləri ilə tarixə düşən bu şəhər dünyada Azərbaycan muğamının beşiyi olaraq tanınır”

İlham Əliyev,

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Tərtibçidən

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin sərəncamı ilə 2022-ci il Şuşa ili elan edilmişdir.

Təmali 1752-ci ildə Qarabağ xanı Pənahəli xan tərəfindən qoyulan və bu il 270 illiyi qeyd olunan Şuşa şəhəri zəngin inkişaf yolu keçmiş, Azərbaycanın və bütün Cənubi Qafqazın mədəni və ictimai-siyasi həyatında müstəsna rol oynamışdır. Dövlət başçısının da dediyi kimi: *“Biz 2022-ci ildə Şuşa şəhərinin 270 illiyini qeyd edəcəyik. Pənahəli xan 1752-ci ildə Şuşanın təməlini qoyub və biz yeni ildə bu yubileyi böyük təntənə ilə qeyd edəcəyik. Bu şanlı tarixi nəzərə alaraq və Şuşanın bərpasının sürətləndirmək məqsədilə mən yeni ili “Şuşa İli” elan edirəm”*.

Təqdim olunan metodik vəsaitdə “Şuşa ili”nin elan edilməsi və Şuşa şəhərinin Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı elan edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamları, Azərbaycan Respublikası Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin xalqa müraciəti öz əksini tapmışdır. Bundan əlavə vəsaitdə Şuşanın tarixi haqqında məlumat və “Şuşa ili” ilə bağlı kitabxanalarda həyata keçiriləcək tədbirlərdən də bəhs olunmuşdur.

Nəşrlə bağlı rəy və təkliflərini Milli Kitabxanaya ünvanlayan mütəxəssis və oxuculara əvvəlcədən öz minnətdarlığımızı bildiririk.

Ünvan: AZ-1000 Bakı şəh., Xaqani küç. 57

E-mail: anl.metodikixidmet@yandex.ru

<http://www.millikitabxana.az/onlineservices/methodical-services>

URL: www.millikitabxana.az

Azərbaycan Respublikasında 2022-ci ilin “Şuşa İli” elan edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Qarabağın tacı olan Şuşa xalqımız üçün müqəddəs və əziz məkandır. Şuşa sevgisi hər bir azərbaycanlının mənəvi varlığının ayrılmaz parçasıdır.

Təməli 1752-ci ildə Qarabağ xanı Pənahəli xan tərəfindən qoyulan və bu il 270 illiyi qeyd olunacaq Şuşa şəhəri zəngin inkişaf yolu keçmiş, Azərbaycanın və bütün Cənubi Qafqazın mədəni və ictimai-siyasi həyatında müstəsna rol oynamışdır.

Bənzərsiz tarixi görkəmini və formalaşdırdığı özünəməxsus mühiti həmişə qoruyub saxlayan bu şəhər yetirdiyi böyük şəxsiyyətləri ilə ədəbi, mədəni, elmi və ictimai fikir salnaməmizə əlamətdar səhifələr yazmışdır.

Şuşa şəhərinin ötən əsrin 70-ci illərində sürətli inkişafı Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin adı ilə sıx bağlıdır. Şəhərin inkişafına dair xüsusi qərarlar məhz Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə qəbul edilmişdir. Həmin vaxtdan Şuşada quruculuq işləri geniş vüsət almış, mədəniyyət xadimlərimizin xatirəsinin əbədiləşdirilməsi istiqamətində mühüm addımlar atılmışdır.

Strateji mövqeyi ilə seçilən Şuşa Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzə başlamış Ermənistanın silahlı qüvvələri tərəfindən 1992-ci il mayın 8-də işğala məruz qalmışdır. İşğal dövründə şəhərdəki yüzlərlə tarix və mədəniyyət yadigarı vandalizm aktları nəticəsində dağıdılmışdır.

Haqq işi naminə apardığımız 44 günlük Vətən müharibəsində rəşadətli Azərbaycan Ordusu Şuşa şəhərini 2020-ci il noyabrın 8-də işğaldan azad etdi. Ermənistanın kapitul-

yasiyasına yol açan Şuşa qalibiyyəti xalqımızın qəhrəmanlıq ruhunun təntənəsinə çevrilərək, tariximizə Zəfər Günü kimi həkk olundu.

Şuşa zəfərindən dərhal sonra şəhərdə infrastrukturun qurulması ilə yanaşı, tarix və mədəniyyət abidələrinin bərpasına başlanılmış, quruculuq işlərinin təşkilində çevikliyin, səmərəliliyin təmin olunması üçün burada dövlət idarəetməsinə böyük diqqət yetirilmiş, Şuşa Şəhəri Dövlət Qoruğu İdarəsi yaradılmışdır.

Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı elan edilən Şuşada bu gün şəhərin əsl tarixi simasının bərpası yönündə nəhəng layihələr gerçəkləşdirilir. Qısa müddətdə Şuşanın Baş planının hazırlanması, qüdrətli şair Molla Pənah Vaqifin büstünün və muzey-məqbərə kompleksinin öz ilkin görkəminə qaytarılması, Bülbülün ev-muzeyinin və Üzeyir Hacıbəylinin heykəlinin açılışları, habelə buradakı tarixi, dini və memarlıq abidələrinin bərpası prosesi ölkəmizin mədəniyyət paytaxtındakı kompleks işlərin tərkib hissəsidir.

Cıdır düzündə “Xarıbülbul” musiqi festivalının və Vaqifin möhtəşəm məqbərəsi önündə Vaqif Poeziya Günlərinin təşkili ənənəsinin bərpası da göstərir ki, Şuşa sürətlə dirçələrək əvvəlki dolğun mədəni həyatına qovuşmaq yolundadır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq və Şuşanın Azərbaycan xalqı üçün tarixi əhəmiyyətini, yüksək mədəni-mənəvi dəyərini nəzərə alaraq qərara alıram:

1. 2022-ci il Azərbaycan Respublikasında “Şuşa İli” elan edilsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti “Şuşa İli” ilə bağlı tədbirlər planı hazırlayıb həyata keçirsin.

İlham Əliyev,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 5 yanvar 2022-ci il

Şuşa şəhərinin Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı elan edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Şuşa şəhəri tarixən Azərbaycanın tarixi-mədəni, ictimai-siyasi həyatının mühüm mərkəzlərindən biri olmuşdur. 1977-ci ildə xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə “Şuşa şəhərinin tarixi hissəsini tarix-memarlıq qoruğu elan etmək haqqında” qərar qəbul edilmişdir. Həmin qərar nəticəsində Şuşada abidələrin qorunması, görkəmli mədəniyyət və incəsənət xadimlərinin xatirələrinin əbədiləşdirilməsi istiqamətində əhəmiyyətli addımlar atılmışdır.

Azərbaycana qarşı başladığı hərbi təcavüz nəticəsində Ermənistan Respublikası 1992-ci il mayın 8-də Şuşa şəhərini işğal etmiş və şəhərdə xalqımızın tarixi-mədəni irsinin məhv edilməsi siyasətini həyata keçirmişdir.

Ordumuzun qətiyyətli mübarizəsi ilə tarixi ədalət bərpa edilmiş və 2020-ci il noyabrın 8-də Şuşa şəhəri işğaldan azad olunmuşdur. Şəhərə, onun tarixi-mədəni irsinə və təbiətinə vurulmuş zərərin təxirəsalınmadan inventarizasiyası aparılmış, bərpa işlərinə başlanılmışdır. Bərpa-quruculuq işlərinin təşkilində çevikliyi və səmərəliliyi təmin etmək üçün Şuşada dövlət idarəetməsinə də böyük diqqət yetirilmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin işğaldan azad olunmuş ərazilərdə ilk xüsusi nümayəndəsi məhz Şuşa rayonuna təyin edilmişdir.

Tarixi-mədəni əhəmiyyəti və Azərbaycan xalqı üçün müstəsna mənəvi dəyərə malik olması Şuşaya xüsusi qayğı və həssaslıqla yanaşılmasını zəruri edir. Bu baxımdan, Şuşada dövlət idarəetməsinin və hüquqi tənzimləmənin daha da təkmilləşdirilməsi şəhərdə tarixi-mədəni irsin bərpaasına

və qorunub saxlanmasına xidmət etməklə yanaşı, onun daim inkişafına şərait yaradacaqdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, Şuşa şəhərinin tarixi görkəminin bərpası, əvvəlki şöhrətinin özünə qaytarılması və ənənəvi dolğun mədəni həyatına qovuşması, eləcə də Azərbaycanın çoxəsrlik zəngin mədəniyyətinin, memarlıq və şəhərsalma sənətinin parlaq incisi kimi beynəlxalq aləmdə təbliği məqsədilə qərara alıram:

1. Şuşa şəhəri Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı elan edilsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 7 may 2021-ci il

Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin xalqa müraciəti

- Əziz həmvətənlər, əziz bacılar və qardaşlar!

Böyük fəxarət və qürur hissi ilə bəyan edirəm ki, Şuşa şəhəri işğaldan azad edildi! Şuşa bizimdir! Qarabağ bizimdir! Bu münasibətlə bütün Azərbaycan xalqını ürəkdən təbrik edirəm. Bütün şuşalıları ürəkdən təbrik edirəm.

İyirmi səkkiz il yarım işğal altında olan Şuşa azad edildi! Şuşa indi azaddır! Biz Şuşaya qayıtmışıq! Biz bu tarixi Qələbəni döyüş meydanında qazandıq. 2020-ci il noyabrın 8-i Azərbaycan tarixində əbədi qalacaqdır. Bu tarix əbədi yaşayacaq. Bu, bizim şanlı Qələbəmizin, zəfərimizin günüdür! Bu qələbəni biz döyüş meydanında qazandıq, danışıqlar masası arxasında yox. Mən dəfələrlə demişəm, bütün bəyanatlara rəğmən ki, bu münaqişənin - Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin hərbi həll yolları da vardır və bu gün biz bunu döyüş meydanında sübut edirik. 30 ilə yaxın mənasız danışıqlar bizi heç bir nəticəyə yaxınlaşdırmadı. Əzəli tarixi torpaqlarımız 30 ilə yaxın işğal altında qaldı. Danışıqlar prosesində Ermənistan tərəfi, sadəcə olaraq, vaxt udmaq istəyirdi, sadəcə olaraq, status-kvonu möhkəmləndirmək, əbədi etmək istəyirdi. Bu illər ərzində dəfələrlə Azərbaycana müxtəlif güc mərkəzlərindən göndərilən siqnallar bizi vəziyyətlə barışmağa sövq edib. Ancaq biz qətiyyət, cəsarət, siyasi iradə göstərərək Azərbaycan xalqının maraqlarına cavab verməyən heç bir razılaşmaya getmədik. Mən dəfələrlə bütün beynəlxalq kürsülərdən bəyan etmişdim ki, torpaqlarımızın, ərazi bütövlüyümüzün bərpa edilməsi bizim əsas vəzifəmizdir və biz bu vəzifəni icra edirik. Danışıqlar heç bir nəticə vermədi. Sadəcə olaraq, bizim başımızı aldadırdılar, sadəcə olaraq, məsələni dondurmaq istəyi müşahidə olunurdu. Biz bu Qələ-

bəni döyüş meydanında qazandıq, şəhidlər verərək bu Qələbəni qazandıq. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin! Həm birinci Qarabağ, həm ikinci Qarabağ - Vətən müharibəsi adlandırdığımız müharibədə şəhid olmuş bütün şəhidlərimizə Allahdan rəhmət diləyirəm, onların yaxınlarına səbir diləyirəm. Yaralı soydaşlarımıza Allahdan şəfa diləyirəm. Biz xalqımızın, əsgərlərimizin, zabitlərimizin canı, qanı bahasına torpaqlarımızı işğalçılardan azad edirik. İşğalçıları torpaqlarımızdan qovuruq və qovacağıq!

Şuşa 28 il yarım işğal altında idi. Şuşanın Azərbaycan tarixində xüsusi yeri vardır. Bu, bizim qədim, tarixi şəhərimizdir. Əsrlər boyu azərbaycanlılar Şuşada yaşayıb, qurub, yaradıb. Şuşa nəinki Azərbaycanın, bütün Qafqazın incisidir. Ancaq mənfur düşmən Şuşanı işğal altında saxlamaqla bizim mədəni irsimizə böyük zərbə vurdu, bizim tarixi abidələrimizi dağıtdı, bizim məscidlərimizi dağıtdı, təhqir etdi. Biz indi Şuşaya qayıtmışıq. Bütün tarixi abidələrimizi bərpa edəcəyik, bütün məscidləri bərpa edəcəyik, 28 ildən sonra Şuşada yenə də azan səsi eşidiləcəkdir. Bir neçə il bundan əvvəl - 2016-cı ilin Aprel döyüşlərindən sonra işğaldan azad edilmiş Cocuq Mərcanlı qəsəbəsində mənim göstərişimlə tikilmiş məscidin açılışında bəyan etmişdim ki, bu məscid Şuşa məscidinin bənzəridir, ölçülərinə, memarlıq üslubuna görə eynidir. Demişdim ki, gün gələcək biz Şuşa şəhərində erməni vandalları tərəfindən dağıdılmış məscidlərimizi bərpa edəcəyik və bu gün gəlir. Bu gün Azərbaycan bayrağı Şuşada dalğalanır. Bu gün bütün Azərbaycan xalqı qürur hissi ilə bu xoş xəbəri qarşılayır.

Biz güc toplayırıq, məqsədyönlü şəkildə, yorulmadan, bütün təzyiqlərə baxmayaraq, güc toplayırıq və toplamışıq. İqtisadi güc. Əgər iqtisadi gücümüz olmasaydı, bu Qələbəni əldə etmək mümkün olmazdı. İlk növbədə, iqtisadi müstəqillik təmin edilməli idi və təmin edildi. Bu gün Azərbaycan iqtisadi cəhətdən heç kimdən asılı deyil, heç bir

ölkədən asılı deyil, heç bir beynəlxalq maliyyə qurumundan asılı deyil. Müstəqil və bu, bizə imkan verdi ki, ölkəmizi inkişaf etdirək, eyni zamanda, Ordumuzu gücləndirək. Biz Ordumuz üçün lazım olan bütün hərbi texnikanı, silahları xarici bazarlardan alırıq. Əgər bizim iqtisadi imkanlarımız olmasaydı, biz bunları necə əldə edə bilərdik? Biz ölkə daxilində uğurlu siyasət apararaq hesab edirəm ki, ölkəmizdə dünya üçün çox nadir inkişaf modelini yaratdıq. Daxildəki həmrəylik, milli birlik, vahid amal uğrunda birləşməyimiz bizə əlavə güc verdi, imkan vermədi ki, bəzi mənfur xarici dairələr öz çirkin planlarını Azərbaycanda həyata keçirsinlər. Halbuki belə planlar var idi, belə cəhdlər var idi. Biz siyasi iradə göstərərək, birlik göstərərək bu cəhdləri dəf etdik, xalq olaraq, millət olaraq öz qürurumuzu müdafiə etdik, öz müstəqil seçimimizi müdafiə etdik və sübut etdik ki, heç kim bizim işimizə qarışmasın və qarışa bilməz. Əgər bu birlik olmasaydı, milli həmrəylik olmasaydı, biz heç vaxt torpaqlarımızı işğalçılardan azad edə bilməzdik. Bu illər ərzində bizə qarşı aparılan qara piar kampaniyası, qarayaxma, şər-böhtan kampaniyasının da əsas məqsədi o idi ki, bizi əsas vəzifəmizdən uzaqlaşdırsınlar, biz uzaqlaşaq, daxili problemlər içində boğulaq və işğal edilmiş torpaqlar işğalçıların əlində əbədi qalsın. Güclü siyasi iradə, xalq-iqtidar birliyi bu planları da alt-üst etdi.

Qələbəmizin üçüncü əsas amili beynəlxalq səviyyədəki uğurlarımızdır. Biz bütün dünyaya sübut etdik ki, Qarabağ əzəli Azərbaycan torpağıdır. Sübut etdik ki, əsrlər boyu Azərbaycan xalqı bu torpaqlarda yaşayıb. Sübut etdik ki, erməni əhalisi bu torpaqlara 200 il bundan əvvəl köçürüldü, necə köçürüldü, hansı məqsədlərlə köçürüldü, hamısını biz dünya ictimaiyyətinə təqdim etdik, sübutlarla, faktlarla. Biz sübut etdik ki, Dağlıq Qarabağ tarixi, əzəli Azərbaycan torpağıdır və bu məsələ beynəlxalq hüququn norma və prinsipləri əsasında öz həllini tapmalıdır. Dünya-

nın bütün aparıcı təşkilatları, bütün beynəlxalq təşkilatlar Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı ədalətli qətnamələr, qərarlar qəbul edibdir. BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsi, BMT Baş Assambleyasının qətnamələri, Qoşulmama Hərəkatının qətnamələri, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının qətnamələri, Avropa Parlamentinin qətnamələri və digər beynəlxalq təşkilatların qərar və qətnamələri birmənalı şəkildə Dağlıq Qarabağı Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi kimi tanıdı. Bu, bizə əlavə güc verdi. Əgər biz bunu etməsəydik, bu gün münaqişənin ətrafında cərəyan edən proseslər bizə böyük problemlər yarada bilərdi. Biz bu illər ərzində bir çox ölkələrlə səmimi, işgüzar, qarşılıqlı hörmət əsasında münasibətlər qura bildik, bir çox ölkələr Azərbaycanı strateji tərəfdaş hesab edir və artıq bu ifadə beynəlxalq sənədlərdə öz əksini tapır. Biz bütün qonşu ölkələrlə səmimi dostluq əsasında münasibətlər qura bildik, qarşılıqlı hörmət, qarşılıqlı inam əsasında. Əgər biz bunu etməsəydik, bu gün münaqişə ətrafında tam başqa proseslər gedə bilərdi.

Şuşa işğal altına düşəndə bizim əsas problemlərimiz həm o idi ki, ordumuz yox idi, rəhbərlik öz vəzifə borcunu yerinə yetirə bilmirdi. Beynəlxalq müstəvidə Azərbaycan demək olar ki, bütün ölkələrlə münasibətləri gərginləşdirmişdi. Biz demək olar ki, təcrid edilmiş vəziyyətdə idik. Ancaq bu gün biz Ermənistanı təcrid edilmiş vəziyyətə saldıq. Bizim transmilli layihələrimiz regionda tamamilə yeni mənzərə yaratdı. Biz regionun enerji xəritəsini, nəqliyyat xəritəsini yenidən tərtib etdik. Bizim təşəbbüsümüzlə reallaşan layihələr təkcə bizim xalqımızın maraqlarını təmin etmir, bir çox ölkələrin maraqlarını təmin edir, o cümlədən region ölkələrinin. Qonşu ölkələrlə bizim həm ikitərəfli, həm üçtərəfli əməkdaşlıq formatlarımız vardır. Bütün bunlar Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzunu böyük dərəcədə gücləndirdi. Əgər bu nailiyyətlər olmasaydı, problem dondurulmuş vəziyyətdə qala bilərdi.

Nəhayət və ilk növbədə, ordu quruculuğu. Bu 17 il ərzində mənim işimin əsas hissəsi ordu quruculuğuna həsr edilmişdir ki, biz ordumuzu necə gücləndirək, ordumuzu ən müasir silahlarla təchiz edək. O da asan məsələ deyildi. O silahları almaq üçün təkcə maddi vəsait kifayət etmir. Eyni zamanda, diplomatik, siyasi səylər göstərilməlidir və biz buna da nail olduq. Bu gün Azərbaycan öz hərbi təchizatını bir çox ölkələrdən təmin edir. Eyni zamanda, mənim təşəbbüslə Azərbaycanda müdafiə sənayesi yaradıldı. Biz ordumuzun tələbatını böyük dərəcədə daxili istehsal hesabına təmin edirik. Azərbaycanda 1000-dən çox adda hərbi təyinatlı məhsul istehsal edilir, o cümlədən ən müasir məhsullar. Budur bizim fəaliyyətimiz. Ordu quruculuğu, hərbiçilərin maddi-məişət problemlərinin həlli, təqaüdə çıxmış hərbiçilərin məişət problemlərinin dövlət tərəfindən həll olunması, onlara mənzillərin verilməsi, hərbiçilərimizin iş şəraitinin yaxşılaşdırılması. Biz demək olar ki, bütün hərbi şəhərciklərimizi, hərbi bazalarımızı yenidən qurduq və onlar ən yüksək standartlara cavab verir. Əlbəttə, ilk növbədə, döyüş qabiliyyəti. Döyüş qabiliyyəti artdı. Azadlıq meydanında dəfələrlə keçirilmiş hərbi paradlar bütün dünyaya bizim gücümüzü göstərdi.

Döyüş qabiliyyətinin artırılması ordu quruculuğu sahəsində əsas amildir. Biz müasir silahlardan istifadə edirik, texnikadan istifadə edirik, düşmənin texnikasını məhv edirik. Torpaqlarımızı ancaq Azərbaycan əsgəri azad edir, Azərbaycan zabiti azad edir, sinəsini qabağa verərək, heç nədən qorxmayaraq, əlində bayraq, əlində silah düşməni qovan da əsgərdir, düşməni məhv edən də əsgərdir. Eşq olsun bizim əsgərlərimizə!

Bax, belə ordu yaratmışıq biz! Deyirdik işğalçılara, deyirdik, düz yola gəlin, işğala son qoyun, hələ ki, gec deyil. Ona görə bizim bütün dövrlərdəki siyasətimiz birmənalı olub. Demişik ki, əgər məsələ sülh yolu ilə öz həllini tapma-

sa, hərbi yolla məsələni həll edəcəyik. Mən bunu dəfələrlə demişəm. Buna görə də tənqid olunmuşam bəzi ölkələr tərəfindən. Mən demişəm ki, bəs bizim torpaqlarımız məgər hərbi yolla zəbt edilməyibmi? Ermənistan bizim torpaqlarımızı sülh yolu iləmi zəbt edib? Hər bir ölkənin özünü müdafiə hüququ var. Bu hüququ bizə BMT Nizamnaməsi verir. Mən demişdim, əgər görsəm ki, danışıqlar artıq tamamilə səmərəsizdir, bizim başqa yolumuz qalmayacaq. Bunu hamı bilsin - düşmən, onun havadarları və bu məsələ ilə məşğul olan vasitəçilər. Həmişə sözümün üstündə durmuşam. Azərbaycan xalqına nə demişəmsə, onu da etmişəm. Bu məsələdə də sözümün üstündə durdum və artıq biz Qələbəni qeyd edirik.

Sentyabrın 27-dən bu günə qədər 200-dən çox şəhər, kənd, qəsəbə işğaldan azad edildi. O cümlədən Füzuli şəhəri, tamamilə darmadağın edilmiş, bir dənə də salamat bina qoymayıb mənfur düşmən. Cəbrayıl tamamilə dağıdılmış. Qubadlı, Zəngilan tamamilə dağıdılmış. Kəndlər, şəhərlər. Hadrut qəsəbəsi, Suqovuşan qəsəbəsi və bu gün Şuşa şəhəri.

Bizim zəfər yürüşümüz davam edir. Hələ də işğal altında torpaqlar var, hələ də döyüşlər gedir. Əgər Ermənistan rəhbərliyi mənim tələblərimə cavab verməsə, sona qədər gedəcəyik. Heç kim bizi dayandıra bilməz. Dünyada elə qüvvə yoxdur ki, bizi dayandıra bilsin. Ermənistan artıq öz acı məğlubiyyətini etiraf edib, özünü alçalda-alçalda, xalqını təhqir edə-edə. Ermənistan rəhbərliyi indi dünya ölkələrindən yardım istəyir, hərbi yardım istəyir, silah, texnika istəyir. Bəs, hanı sənin yenilməz ordun? Məhv etmişik onu. Onların bütün sözləri, onların bütün bəyanatları mif idi, yalan idi. Yenilməz ordu Azərbaycan Ordusudur! Bunu döyüş meydanında göstərir, düşməni torpaqlardan təkbaşına qovur. Otuz il ərzində milyardlarla dollar xərclənib oraya, istehkamlar qurulub, mühəndislik qurğuları inşa edilib. Amma

hamısını vurub dağıtmışıq - mənəvi ruh, güc hesabına, birlik hesabına!

Bir daha demək istəyirəm ki, bizim zəfər yürüşümüz davam edir. İşğal edilmiş bütün torpaqlardan düşmən qüvvələri çıxarılmalıdır. Bu, bizim tələbimizdir. Beynəlxalq norma və prinsiplər, beynəlxalq təşkilatların qərar, qətnamələri bunu tələb edir.

Əziz bacılar və qardaşlar, bu gün bu müjdəni mən burada - Şəhidlər xiyabanında doğma xalqıma verirəm. Bu, təsadüfi deyil. Bu, təbiidir. Bu gün şəhidlərimizin ruhu qarşısında bir daha baş əyirəm. Bu gün bəyan edirəm ki, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmır. Erməni vəhşiliyinin qurbanlarının, Xocalı qurbanlarının qanı yerdə qalmır. İntiqamımızı döyüş meydanında aldıq. Biz mülki vətəndaşlara qarşı heç vaxt müharibə aparmamışıq, bu dəfə də aparmamışıq. Baxmayaraq ki, mənfur düşmən 93 mülki şəxsi namərd atəslə öldürüb, 400-dən çox mülki şəxs yaralanıb. Amma mən dedim yox, biz azərbaycanlıyıq! Biz intiqamımızı döyüş meydanında alacağıq və alırıq! Onların ordusunu məhv etmişik, texnikasını məhv etmişik, məhv edirik və edəcəyik. Düşməni qovuruq və qovacağıq!

Mən bu gün, eyni zamanda, ulu öndər Heydər Əliyevin məzarını ziyarət etdim, onun ruhu qarşısında baş əydim. Ürəyimdə dedim, xoşbəxt adamam ki, ata vəsiyyətini yerinə yetirdim. Şuşanı azad etdik! Bu, böyük Qələbədir! Şəhidlərimizin, Ulu Öndərin ruhu şaddır bu gün! Gözün aydın olsun, Azərbaycan! Gözünüz aydın olsun, dünya azərbaycanlıları!

Mən bu günlərdə dünya azərbaycanlılarından və Azərbaycanda yaşayan insanlardan minlərlə məktub alıram. Hər gün minlərlə məktub. Sadəcə olaraq, heylsiləyirəm ki, bütün bu məktubları oxuya bilmirəm. Sadəcə olaraq, vaxt çatmır. Nə qədər gözəl sözlər, nə qədər böyük dəstək göstərilir. Bu gün biz bir daha bütün dünyaya sübut edirik ki, biz böyük

xalqıq, biz məğrur xalqıq! Biz yenilməz xalqıq! Biz döyüş meydanında düşməinə yerini göstəririk!

Bu günlərdə dəfələrlə Azərbaycan xalqına müraciət edərək düşməinə yumruq göstərmişdim, yumruq göstərmişdim. Demişdim ki, bu yumruq elə belə yumruq deyil. Bu, dəmir yumruqdur. Bu dəmir yumruqla düşmənin başını əzirik və əzəcəyik! Eyni zamanda, bu yumruq birliyimizin rəmzidir. Bax, bu gün Azərbaycan xalqı bu yumruq kimi birləşib! Həmişə belə olacaq! Bu birlik əbədi olacaq! Bu birlik bizə gələcəkdə də bütün vəzifələri icra etmək üçün imkan yaradacaq. Mən bütün bu illər ərzində - 17 il ərzində Azərbaycan xalqının dəstəyini hiss etmişəm, görmüşəm, inamını, mənə olan xoş münasibəti görmüşəm. Bu, mənə güc verir. Bu, mənim siyasətim üçün əvəzolunmaz dəstəkdir. Həmişə Azərbaycan xalqını əmin edirdim ki, mən Vətənə, doğma xalqıma ləyaqətlə, sədaqətlə xidmət edəcəyəm. Şadam ki, sözümlə üstündə durmuşam. Həmişə olduğu kimi, sözümlə sadıq olmuşam.

Bu tarixi bir gündə Azərbaycan xalqına bu müjdəni vermək mənim həyatımda bəlkə də ən xoşbəxt günlərimdən biridir.

Əziz Şuşa, sən azadsan!

Əziz Şuşa, biz qayıtmışıq!

Əziz Şuşa, biz səni dirçəldəcəyik! Şuşa bizimdir!

Qarabağ bizimdir! Qarabağ Azərbaycandır!

*Şəhidlər xiyabanı,
8 noyabr, 2020.*

ŞUŞA - mədəniyyətimizin beşiyi

Zəngin və şanlı keçmişə malik olan Şuşa şəhərinin əsasının qoyulması Qarabağ xanlığının banisi Pənahəli xan Cavanşirin (1748-1763) adı ilə bağlıdır. 1748-ci ildə Bayat və 1751-1752-ci illərdə salınmış Şahbulaq qalalarının etibarlı olmadığını görən Pənahəli xan *“dağların içində, möhkəm və keçilməz yerdə əbədi və sarsılmaz qala”* tikdirmək qərarına gəlir. Əhalinin təhlükəsizliyi üçün zəruri işlər görüldükdən sonra 1756-1757-ci illərdə Pənahəli xan Qarabağ xanlığının paytaxtını Şahbulaq qalasından yeni salınmış şəhər-qalaya köçürdü. Bu şəhər ilk dövrlərdə öz banisinin adı ilə Pənahabad, onun ölümündən sonra isə yerləşdiyi relyefə uyğun olaraq Şuşa adlandırıldı. Şəhər üç tərəfdən sıldırım qayalarla, dördüncü tərəfdən isə möhkəm qala divarları ilə əhatə olunmuş, uzun müddət alınmaz qala kimi şöhrət qazanmışdır. Şəhərin xarici aləmlə əlaqəsi Gəncə, Ağoqlan və İrəvan qapıları vasitəsilə həyata keçirilirdi.

Şuşanın bir şəhər kimi formalaşması 3 əsas mərhələdən keçmişdir. Pənahəli xanın hakimiyyət dövrünü (1748-1763) əhatə edən birinci mərhələdə Şuşanın ilk böyük məhəlləsi, sonralar Aşağı məhəllə adlandırılan Təbrizli məhəlləsi salınmışdır. Əhalisinin əksəriyyətini vaxtilə Təbriz və Ərdəbildən Bayat qalasına köçürülmüş sənətkarlar təşkil edən bu məhəllədə aşağıdakı kiçik məhəllələr - Çuxur, Qurdlar, Culfalar, Seyidli, Quyular, Merdinli, Hacı Yusifli, Qazançalı və Çöl qala məhəllələri yerləşirdi. Şuşanın bir şəhər kimi formalaşmasının ikinci mərhələsi İbrahimxəlil xanın hakimiyyəti dövrünü (1763-1806) əhatə edir. Bu mərhələdə Şuşanın 8 kiçik məhəllədən (Xanlıq, Saatlı, Köçərli, Mamayı, Xoca Mərcanlı, Dəmirçi, Hamam qabağı, Təzə) ibarət olan ikinci böyük məhəlləsi - Yuxarı məhəllə formalaşmışdır. Şuşa şəhərinin formalaşmasının üçüncü mərhələsi Qarabağ xanlığının 1806-cı ildə Rusiya imperiyası tərəfindən işğal edil-

məsindən sonra başlamış və daha uzun müddət davam etmişdir. Şəhərdəki bütün məhəllələrin adları bu şəhəri yaran, onun yerli əhalisi olan Azərbaycan türklərinə məxsus idi.

XVIII əsrin ikinci yarısı Şuşa şəhəri tarixinin ən şanlı səhifələrindəndir. Bu dövrdə şəhər dəfələrlə hücumlara məruz qalsa da, düşmən qarşısında baş əyməmiş, özünün alınmaz qala olduğunu sübut etmişdir. 1757-ci ildə Məhəmməd-həsən xan Qacar, 1760-cı ildə Fətəli xan Əfşar, 1795-ci ildə Ağa Məhəmməd xan Qacar kimi məşhur sərkərdələr də qəhrəman Şuşa şəhərini ala bilməmişdirlər. Pənahəli xanın və İbrahimxəlil xanın mahir azərbaycanlı ustaların əli ilə yaratdıqları müdafiə qurğuları düşmən hücumlarının dəf edilməsində mühüm rol oynamışdır.

Şuşa uzun müddət Qarabağın inzibati mərkəzi olmaqla yanaşı, həm də çox mühüm iqtisadi mərkəz idi. Əsas ticarət və sənətkarlıq obyektləri şəhərin mərkəzi rolunu oynayan Aşağıbazar və Meydan adlandırılan ərazidə cəmləşmişdir. Burada çoxlu ticarət dükkanı və sənətkar emalatxanası ilə yanaşı, bir neçə karvansara və hamam da tikilib istifadəyə verilmişdir.

Şuşa şəhəri XVIII əsrin sonlarından başlayaraq bütün Cənubi Qafqazın mühüm ticarət mərkəzlərindən birinə çevrilmişdir. Tacirlər Şuşaya Dərbənddən qızıl boya, Şəkidən silah, ipək, mahud, Bakıdan neft və zəfəran, Naxçıvandan duz və bez parça, Gəncədən zəy və meyvə gətirirdilər. Şuşanın ticarət əlaqələrində Cənubi Azərbaycan və İran şəhərləri, habelə Osmanlı imperiyası, Rusiya, Hindistan və Avropa ölkələri mühüm rol oynayırdılar. Şuşalı tacirlər Almaniyanın məşhur Leypsiq, Rusiyanın Nijni-Novqorod yarmarkalarının daimi iştirakçıları idilər.

Şuşa şəhəri özünün sənətkarlıq məhsulları ilə də şöhrət qazanmışdır. XIX əsrin əvvəllərində şəhərdə 50-dən artıq sənət sahəsi üzrə ixtisaslaşmış böyük sənətkarlar ordusu

fəaliyyət göstərirdi. Onların arasında toxucular, papaqçılar, çəkməçilər, dərzilər, dülgərlər, həllaclar çoxluq təşkil edirdi. Şəhərdə toxuculuq və xalçaçılıq xüsusilə yüksək inkişaf səviyyəsinə çatmışdır. XIX əsrin əvvəllərində burada müxtəlif növ parçalar istehsal edən 500 toxucu dəzgahı işləyirdi. Kapitalist münasibətlərinin sürətli inkişafı Şuşada ipəkçiliyin fabrik-zavod istehsalı səviyyəsinə yüksəlməsinə gətirib çıxardı. Artıq XIX əsrin 60-cı illərində şəhərdə illik istehsal gücü 78 min rubla bərabər olan 16 ipəksarıma fabriki fəaliyyət göstərirdi.

Şuşa Azərbaycanda xalça istehsalının da mühüm mərkəzlərindən biri idi. XIX əsrin sonlarında dünya bazarlarında Azərbaycan xalçalarına tələbatın artması Şuşada xalçaçılığın daha da inkişaf etməsinə səbəb oldu. Bu dövrdə şəhərdə hər il ümumi dəyəri 50 min rubla bərabər olan xalça məmulatı istehsal edilirdi. Şuşa xalçaları bədii xüsusiyyətlərinə görə iki böyük qrupa - ornamentli və süjetli xalçalara bölünürdü. Əsasən, XVIII-XIX əsrlər üçün xarakterik olan ornamentli Şuşa xalçalarında nəbatı ünsürlər üstünlük təşkil edirdi.

Şuşada boyaqçılıq, gön-dəri məmulatı istehsalı və metalışləmə sənətləri də yüksək inkişaf səviyyəsinə çatmışdır. Şuşalı boyaqçılar müxtəlif növ bitkilərdən istifadə edərək 50-ə qədər rəng və rəng çaları almağı bacarırdılar. XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəllərində Şuşada fəaliyyət göstərən 8 boyaqxananın illik istehsal gücü 69500 rubla çatırdı. Elə həmin dövrdə şəhərdə 200 nəfərə yaxın sənətkar gön-dəri məmulatı istehsalı ilə məşğul olurdu. XIX əsrin sonlarında Şuşada 78 nəfər zərgər müxtəlif növ zərgərlik məmulatları hazırlayırdılar.

Azərbaycanlılar tərəfindən salınan və uzun müddət əhalisinin mütləq əksəriyyətini Azərbaycan türkləri təşkil edən Şuşa şəhəri XIX əsrin əvvəllərində baş vermiş Rusiya işğalından sonra ciddi demoqrafik dəyişikliklərlə üzləşdi. Azər-

baycanın digər yaşayış məntəqələri kimi, Şuşaya da ermənilərin köçürülməsinə başlanıldı. Çar hökumətinin himayəsi ilə Şuşada müvəqqəti də olsa say üstünlüyünə nail olan ermənilər şəhərin köklü sakinləri olan azərbaycanlıları sıxışdırmağa başladılar.

1905-1906-cı illərdə azərbaycanlılara qarşı qanlı terror və soyqırımı təşkil edildi. Ermənilər bu əməllərini 1918-1920-ci illərdə də təkrar etməyə cəhd göstərsələr də, onların bu cəhdi Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin silahlı qüvvələri tərəfindən dəf edildi.

Sovet hakimiyyətinin qurulması ilə Şuşanın fəlakətli günləri başlandı. Dağlıq Qarabağda rəhbər vəzifələri ələ keçirən ermənilər şəhərin azərbaycanlı əhalisinə qarşı repressiyalara başladılar. 1923-cü ildə DQMV-nin yaradılması və Xankəndinin onun mərkəzi seçilməsi ilə Şuşa Qarabağın inzibati mərkəzi olmaq funksiyasından məhrum edildi. Bununla da Şuşa şəhərinin və orada yaşayan azərbaycanlıların vəziyyəti xeyli pisləşdi. Vilayət rəhbərliyinin ögey münasibəti nəticəsində şəhər sürətlə tənəzzül etməyə başladı. Azərbaycan xalqının tarixi-memarlıq abidələrinin bir çoxu uçur-dulub dağıldı. Əhalinin sayı təxminən, 50 il ərzində 3 dəfədən də çox azaldı. Belə ki, 1917-ci ildə Şuşada 43869 nəfər əhali yaşadığı halda, 1970-ci ildə onların sayı azalıb 13664 nəfərə enmişdir.

Şuşanın yenidən dirçəlməsi yalnız 1969-cu ildə ümum-mill lider Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrdə mümkün oldu. Heydər Əliyevin fəaliyyətinin mühüm əhəmiyyət daşıyan istiqamətlərindən biri məhz Qarabağda milli ruhun oyadılması olmuşdur. Ümummill lider Şuşaya zəngin tarixi abidə, Azərbaycan xalqının qəhrəmanlıq rəmzi kimi baxırdı. O, 1970-ci illərdə Şuşa şəhərində Azərbaycan xalqının tarixi abidələrinin qorunmasına xüsusi qayğı göstərilməsi barədə göstəriş vermişdir. Ulu öndər, eyni zamanda, Şuşada aparılan tikinti-quruculuq işlərilə də

yaxından maraqlanmış, Azərbaycan poeziyasının klassikləri M.P.Vaqifin və Xurşidbanu Natəvanın yaşayıb-yaratdığı yerlərlə tanış olmuşdur. Görkəmli Azərbaycan şairi M.P.Vaqifin məzarı üstündə 1980-1981-ci illərdə abidə, məqbərə tikilmiş və 1982-ci il yanvarın 14-də yağan güclü qarın altında ümummilli lider Şuşada şairin məqbərəsini böyük təntənə ilə açmışdır. Onun M.P.Vaqifə bu münasibəti bir tərəfdən milli ədəbiyyata sevgisindən irəli gəlirdisə, digər tərəfdən diyarın tarixini, əhalisinin etnik mənsubiyyətini bir daha göstərməklə bağlı idi.

1982-ci il iyulun 29-dan avqustun 2-dək Qarabağa bir il içərisində ikinci dəfə səfər edən Heydər Əliyevin bilavasitə iştirakı ilə Şuşada şairə Xurşidbanu Natəvanın abidəsinin açılışı oldu. Bununla yanaşı, Ulu öndər Üzeyir bəy Hacıbəylinin və Bülbülün Şuşadakı ev-muzeylərindəki eksponatlarla tanış olmuş və onların qorunmasına dair tövsiyələrini də vermişdir.

Heydər Əliyevin bilavasitə təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə Şuşa şəhərinin inkişaf etdirilməsi məqsədilə 1970-ci illərin ikinci yarısında bir neçə xüsusi qərar qəbul edildi. Həmin il qərarlara uyğun olaraq şəhərin keçmişdə tikilmiş binaları, tarixi abidələri bərpa edildi, yeni çoxmərtəbəli yaşayış binaları, böyük mehmanxana kompleksləri, ayrı-ayrı inzibati binalar tikildi. Bununla yanaşı, Şuşanın statusu qaldırılaraq ümumittifaq səviyyəli kurort şəhərinə çevrildi. Həmin qərarların yerinə yetirilməsinin böyük tarixi əhəmiyyəti var idi. Şəhərdə azərbaycanlılar üçün əlavə iş yerləri açılır, həyat səviyyəsi yaxşılaşır, azərbaycanlıların milli ruhu güclənirdi.

1992-ci il mayın 8-də Şuşa erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olundu. Şuşanın işğalı nəticəsində şəhərdə 195 nəfər Azərbaycan vətəndaşı xüsusi amansızlıqla qətlə yetirilmiş, 165 nəfər yaralanmış, onlardan 150 nəfəri əlil olmuş, 552 körpə valideynlərini itirmiş, 20 mindən artıq əhali

doğma yuvasını tərk edərək məcburi köçkün vəziyyətinə düşmüş, 58 nəfər isə əsir və girov götürülmüşdür.

Ermənilərin təcavüzü nəticəsində Şuşanın 25 məktəbi, 31 kitabxanası, 17 klubu, 8 mədəniyyət evi, 4 texnikumu, 2 institut filialı, 7 uşaq bağçası, 4 kinoteatrı, 5 mədəniyyət və istirahət parkı, 2 sanatoriya, turist bazası, 2 mehmanxanası, Azərbaycan Xalçası Dövlət Muzeyinin filialı, Şuşa Dövlət Dram Teatrı, Şuşa Televiziyası, Şərq musiqi alətləri fabriki, Dövlət Rəsm Qalereyası, Uşaq sağlamlıq məktəbi, həmçinin, tunc və ilk dəmir dövrü abidəsi sayılan Şuşa və Şuşakənd daş qutusu qəbirləri, daş dövrü abidəsi olan Şuşa mağara düşərgəsi, XVIII əsrə aid Şuşa qalasının divarları, Pənah xanın sarayı və kitabxanası, İbrahim xanın bürcü və qəsr-i, Xan sarayı və karvansaray, M.P.Vaqifin mədrəsəsi və türbəsi, Yuxarı məscid mədrəsəsi, Hacıqulların malikanəsi, Mehmandarovların malikanə-kompleksi, İkimərtəbəli karvansaray, Gövhər ağa, Xoca Mərcanlı, Hacı Abbas, Mərdinli, Saatlı, Köçərli məscidləri, X.Natəvanın evi və bulağı, Ə.Haqverdiyevin, Q.Zakirin, M.M.Nəvvabın, S.S.Axundovun, N.Vəzirovun, Y.V.Çəmənzəminlinin evləri, Mamay bəyin evi, məscidi və bulağı, Behbudovların, Fərəməzovların, Zöhrabbəyovun, Bəhmən Mirzənin evləri, Ü.Hacıbəylinin, Bülbülün ev-muzeyləri, Xan Şuşinskinin, Tarzən Sadıqcanın evləri, Realni məktəbinin binası, Qız məktəbi, Şirin su hamamı, Meydan bulağı, İsa bulağı və s. tarixi mədəniyyət nümunələri erməni işğalçıları tərəfindən vəhşicəsinə məhv edilmişdir.

Bütün bunlarla bərabər işğalçı ölkə Ermənistan dayandırmadan mülki əhaliyə atəş açır, günahsız insanların qətlinə bais olurdular. 2020-ci il sentyabr ayının 27-də Ermənistan Silahlı Qüvvələri genişmiqyaslı təxribat törədərək cəbhəboyu zonada yerləşən Azərbaycan ordusunun mövqelərini və yaşayış məntəqələrini intensiv atəşə tutmuşdurlar. Ermənistan ordusunun döyüş aktivliyinin qarşısını almaq, mülki

əhalinin təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədilə Azərbaycan ordusunun komandanlığı tərəfindən qoşunların bütün cəbhə-boyu sürətli əks-hücum əməliyyatı başlaması barədə qərar verildi.

Sentyabr ayının 27-də başlayan və 44 gün davam edən Vətən müharibəsi zamanı Azərbaycan ordusu böyük zəfərə imza atdı. Başlanğıcda bir sıra kəndləri və strateji körpüləri işğaldan azad etdikdən sonra Azərbaycan Silahlı Qüvvələri oktyabr ayının 22-də Qarabağın İranla cənub sərhədini tamamilə azad etdi və oktyabr ayının 23-də Laçın Dəhlizinə doğru irəliləməyə başladı. Durmadan Ermənistan ordusuna zərbələr endirən igid əsgərlərin rəşadəti sayəsində oktyabr ayının 4-də Cəbrayıl, 17-də Füzuli, 20-də Zəngilan, 25-də isə Qubadlı işğaldan azad edilmişdir.

Artıq hər kəs Şuşa şəhərinin işğaldan azad olunmasını səbirsizliklə gözləyirdi. Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev noyabr ayının 8-də xalqımıza Şuşanın azad edilməsi müjdəsini verdi:

“Bu tarixi bir gündə Azərbaycan xalqına bu müjdəni vermək mənim həyatımda bəlkə də ən xoşbəxt günlərimdən biridir” deyən ölkə başçısı qeyd etmişdir: ***“Əziz Şuşa, sən azadsan! Əziz Şuşa, biz qayıtmışıq! Əziz Şuşa, biz səni dirçəldəcəyik! Şuşa bizimdir! Qarabağ bizimdir! Qarabağ Azərbaycandır!”***

Şuşanın işğaldan azad olunması müharibənin taleyini birbaşa həll etdi. Ertəsi gün daha 70-dən çox kəndin azad olunması xəbəri gəldi və bundan bir gün sonra N.Paşinyan Azərbaycan Prezidentinin şərtlərini qəbul edərək “kapitulyasiya aktı”na imza atmağa məcbur oldu. Noyabr ayının 10-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, Ermənistan Respublikasının Baş naziri Nikol Paşinyan və Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin münaqişə zonasında atəşin və bütün hərbi əməliyyatların tam dayandırılması barədə bəyanat imzaladılar. Bəyanata əsasən no-

yabr ayının 20-də Ağdam, 25-də Kəlbəcər, dekabrın 1-də isə Laçın rayonları bir güllə atılmadan, heç bir şəhid verilmədən azad edildi. Bəyanatda həmçinin Naxçıvan MR ilə Azərbaycanın qərb rayonlarını birləşdirən yeni nəqliyyat kommunikasiyalarının inşasının təmin edilməsi elan edilmişdir.

Beləliklə, 44 gün davam etmiş Vətən müharibəsi Azərbaycanın böyük zəfəri ilə başa çatdı. Ordumuz xalqımızı 30 ilə yaxın işğal altında olan Qarabağımıza, Şuşamıza qovuşdurdu və bununla da Azərbaycan tarixi ədaləti bərpa edərək işğalçılar üzərində həm diplomatik, həm də hərbi qələbə qazandı. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin *“Azərbaycan Respublikasında Zəfər Gününün təsis edilməsi haqqında”* 2020-ci il 3 dekabr tarixli Sərəncamına əsasən Vətən müharibəsində misilsiz qələbənin əbədiləşdirilməsi məqsədilə 8 noyabr tarixinin - Şuşanın işğaldan azad olduğu günü Azərbaycanda *“Zəfər Günü”* kimi qeyd edilməsi qərara alınmışdır.

Şuşa azad olunduqdan dərhal sonra ölkə başçısının xüsusi tapşırıqlarına əsasən şəhərə, onun tarixi-mədəni irsinə və təbiətinə vurulmuş zərərin təxirəsalınmadan inventarizasiyası aparılmış, bərpa işlərinə başlanılmışdır. Azərbaycan Prezidentinin işğaldan azad olunmuş ərazilərdə ilk xüsusi nümayəndəsi də məhz Şuşa rayonuna təyin edilmişdir.

Bu gün dövlətimiz tərəfindən mədəniyyət beşiyi olan Qarabağımıza, Şuşamıza öz mədəni ruhunun qaytarılması tarixi-mədəni irsə və milli təfəkkürə ehtiramın təzahürüdür. Şuşada möhtəşəm *“Xarıbülbul”* festifalının keçirilməsi, M.P.Vaqifin məqbərəsinin önündə *“Vaqif Poeziya Günləri”*nin açılışının keçirilməsi ölkəmizin həyatında böyük əhəmiyyət daşıyan əlamətdar hadisələrdir.

Kitabxanalarda Şuşa ili ilə bağlı həyata keçiriləcək tədbirlər

Ölkə başçısının sərəncamına əsasən 2022-ci il “*Şuşa ili*” elan edilmişdir. Azərbaycanın bölünməz, qədim və əzəli torpağı olan bu şəhərin maddi-mədəni irsi, tarixi, eləcə də işğaldan azad olunduqdan sonra burada aparılan quruculuq işləri haqda məlumatların geniş oxucu kütləsinə çatdırılması kitabxanaçıların qarşısında duran ən vacib vəzifələrdəndir. Bununla bağlı kitabxanalarda ənənəvi və virtual kitab sərgilərinin, maarifləndirici tədbirlərin, yeni kitabların onlayn təqdimatının, onlayn icmal, virtual elmi-praktik konfransların keçirilməsi, elektron resursların, elektron məlumat bazalarının hazırlanması, silsilə məqalələrin dövrü nəşrlərdə dərc edilməsi, internet saytlarında və digər sosial şəbəkələrdə yerləşdirilməsi, faktların, sənədlərin video görüntülər vasitəsilə nümayiş etdirilməsi, virtual ekskursiyaların təşkili, məlumatlandırma və təbliğat xarakterli çap məhsullarının (buklet, vərəqə, flayer, təqvim və s.) nəşri, daycestlərin hazırlanması və digər tədbirlərin təşkili məqsəduyğundur. Bir sözlə, çap əsərlərindən və digər informasiya daşıyıcılarından səmərəli istifadə edərək kompleks kitabxana-informasiya, bibliografiya xidmətləri göstərmək, ənənəvi və elektron xidmət növlərindən istifadə etməklə bu sahədə görülən işləri həm yerli, həm də beynəlxalq səviyyədə təbliğ etmək başlıca vəzifələrdəndir.

Elektron məlumat bazası. Bu istiqamətdə həyata keçiriləcək tədbirlərdən biri Şuşanın mədəniyyətinə, onun zəngin və şanlı tarixinə həsr olunmuş elektron məlumat bazasının hazırlanmasıdır. Müntəzəm olaraq yenilənən məlumat bazası Qarabağın gözü olan Şuşanın minilliklərə söykənən tarixi ilə maraqlanan geniş oxucu kütləsinə bu resurslardan rahat istifadə etməkdə yaxından köməklik edəcəkdir. Bazanı hazırlayan zaman Milli Kitabxananın “*Biz səni dirçəldə-*

cəyik Əziz Şuşa!”, “*Qarabağın incisi Şuşa*” adlı elektron məlumat bazalarından yararlanmanız tövsiyə olunur.

Nümunə:

AZƏRBAYCANIN MƏDƏNİYYƏT PAYTAXTI ŞUŞA

Elektron məlumat bazası

- *Rəsmi sənədlər;*
- *Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin xalqa müraciəti;*
- *Şuşanın tarixi haqqında müxtəsər məlumat;*
- *Şuşanın inzibati quruluşu;*
- *Görkəmli şəxsiyyətlər Şuşa haqqında;*
- *Şuşanın maddi və qeyri maddi mədəni irs nümunələri haqqında kitablar, qəzet və jurnal məqalələri (Azərbaycan, rus və ingilis dillərində);*
- *Erməni terroru nəticəsində Şuşada məhv olmuş mədəni irs nümunələri haqqında;*
- *“8 Noyabr” - qalibiyyətimizin rəmzi. Şuşanın işğaldan azad olunduğu gün;*
- *“2022-ci il Şuşa ilidir”;*
- *Mədəniyyətimizin paytaxtı Şuşa. Şuşanın bərpası istiqamətində həyata keçirilən işlər;*
- *Fotoqalereya;*
- *Videoqalereya;*
- *Faydalı linklər*

Doğma Şuşamızın qeyri-maddi mədəni irs nümunələrinin təbliğində müasir və effektiv olan kitab sərgilərinin böyük əhəmiyyəti vardır. Kitabxanaçılar sərgiləri - *sərgi-*

viktorina, sərgi-ekspozisiya, interaktiv sərgilər, virtual sərgilər və s. formalarda hazırlaya bilərlər.

Virtual kitab sərgisi. Virtual kitab sərgiləri canlı, dinamik və rəngarəng olduğu üçün özünə daha çox oxucu cəlb edə bilir. Virtual kitab sərgilərini bir neçə tərtibatda təşkil etmək mümkündür. Buraya toplu halında olan kitabların sərgisi, səsli mətnlərin və ya musiqinin müşayiəti ilə kitablar haqqında qısa annotasiyaların səsləndirilməsi və s. daxildir. Virtual kitab sərgiləri üçün ilk növbədə slaydlar hazırlanmalıdır.

Nümunə:

ZƏFƏRİMİZİN TARİXİ *Virtual kitab sərgisi*

Slayd 1: *Sərgini təşkil edən kitabxananın adı və ünvanı.*

Slayd 2: Rəsmi sənədlər:

❖ *Azərbaycan Respublikasında 2022-ci ilin “Şuşa ili” elan edilməsi haqqında: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı//Azərbaycan.-2022.- 6 yanvar.- S.1*

❖ *Şuşa şəhərinin Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı elan edilməsi haqqında: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı //Azərbaycan.-2021.- 8 may.- S.1.*

Slayd 3: *Kitabların şəkilləri, biblioqrafik təsviri və qısa annotasiyaları ilə birgə nümayişi.*

Azərbaycan dilində kitablar:

❖ *İlham Əliyev: “Əziz Şuşa, biz qayıtmışıq!” /Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyası (AVCIYA); dizayn. E.İsmayılov.- Bakı: AVCIYA, 2021.- 225, [1] s*

<http://web2.anl.az:81/read/page.php?bibid=750335&pno=1>

❖ **Bağırzadə, B.** *Şuşa: uşaqlar üçün/ B.Bağırzadə; [ideya müəll. T.Əfəndiyeva; red.: A.Məmmədşadə, N.Cabbarlı; dizayn O.Reutski]. Bakı: Şərq-Qərb, 2020.- 31 s.*

<http://anl.az/el/emb/SHUSA/shusha/Azf-315458.pdf>

❖ **Səfərova, Z.** *Şuşa - Azərbaycanın musiqi qalasıdır : Şuşanın 270 illiyinə həsr olunur /Z.Səfərova; red. Ü.Talibzadə; AMEA, Memarlıq və İncəsənət İn-tu.- Bakı: Elm, 2021.- 219, [1] s.*

<http://web2.anl.az:81/read/page.php?bibid=vtls000755>

200

❖ **Şuşa - Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı = Шуша - Культурная столица Азербайджана: bibliografiya: Şuşanın erməni işğalından azad edilməsinə həsr olunur /Azərb. Resp. Mədəniyyət Nazirliyi, Azərb. Milli Kitabxanası; tərt. ed. X.Abbasova; elmi red. K.Tahirov; red. E.Nəciyev.- Bakı: Zərdabi-Nəşr, 2021.- 598, [2] s.**

<http://anl.az/down/SHUSHA.pdf>

❖ **Zəfər yolu:** *Qarabağ savaşından Şuşa Bəyannaməsinədək /nəşrə hazırl.: İ.Həbibbəyli, K.Şükürov; [nəşrə məsul R. Didavari].- Bakı: Elm, 2021.- 903, [1] s.*

<http://web2.anl.az:81/read/page.php?bibid=vtls000766>

879

Türk dilində kitablar:

❖ **İlham Aliyev:** *“Sevgili Şuşa, biz geri döndük!” /dizinin yaratıcısı E.Süleymanov; diziyi hazırlayan F.Babayev; inceleynlər R.Sevdimaliyev, A.Hacili; çevirmə. M.Babayeva, dizayner E.İsmayilov; Azərbaycan'da Sivil Toplumun gelişmesine yardım derneği.- Bakü: CBS Polygraphic Production, 2021.- 225, [1] p*

<http://web2.anl.az:81/read/page.php?bibid=vtls000750>

423

Rus dilində:

❖ **Ильхам Алиев:** “*Мы вернулись, родная Шуша!*” / Ассоциация содействия развитию гражданского общества в Азербайджане (АСРГОА); авт. разд. кн. М.Зульфугарлы; [пер. Н.Эфендиева; отв. ред. Т.Мамедли; дизайнер Э. Исмаилов].- Баку: [AVCIYA], 2021.- 23 с.

<http://web2.anl.az:81/read/page.php?bibid=vtls000750>

401

❖ **Каджар, Ч** .*Старая Шуша / Чингиз Каджар ; ред. Ф.Мамедова, В.Кулиев ; предисл. М. Алиева.- Баку: Шерз-Герб, 2007.- 344 с.*

<http://web2.anl.az:81/read/page.php?bibid=vtls000028>

136

İngilis dilində:

❖ **Ilham Aliyev:** “*Dear Shusha, we are back!*” /Author of the idea E.Suleymanov; compiler F.Babayev; reviewers R.Sevdimaliyev, A.Hacili; trans. T.Manafli, des. E.Ismayilov; The Association for Civil Society Development in Azerbaijan.- Baku: CBS Polygraphic Production, 2021.- 228 p.

<http://web2.anl.az:81/read/page.php?bibid=vtls000750>

419

❖ **Bagirzade, B. Shusha: for kids** /Bahram Bagirzade.- Baku: Şərq-Qərb, 2021.- 31, [1] p.

<http://web2.anl.az:81/read/page.php?bibid=vtls000748>

767

Slayd 4: Məqalələr:

❖ **Əliyeva, Y.** “*Şuşa İli*” milli kimliyimizin, qürurumuzun təqdimatıdır/ Yeganə Əliyeva// İki sahil.- 2022.- 22 yanvar.- S.21

http://www.anl.az/down/meqale/iki_sahil/2022/yanvar/779262.htm

❖ **Heydərli, F.** “Şuşa ili” - Zəfərimizin tarixi /Fuad Heydərli// Səs.- 2022.- 12 yanvar. - S.9.

[http://www.anl.az/download/meqale/ses/2022/yanvar/775774\(meqale\).pdf](http://www.anl.az/download/meqale/ses/2022/yanvar/775774(meqale).pdf)

❖ **Qələndərli, N.** Zəfər təqviminin “Şuşa ili” /Nurlan Qələndərli// Yeni Azərbaycan.-2022.- 6 yanvar.- S.3.

[http://www.anl.az/download/meqale/yeni_az/2022/yanvar/775135\(meqale\).pdf](http://www.anl.az/download/meqale/yeni_az/2022/yanvar/775135(meqale).pdf)

❖ **Quliyev, V.** Şuşa ili - Zəfərimizin dəlili! /Vilayət Quliyev// Yeni Azərbaycan.-2022.- 7 yanvar.- S.4.

[http://www.anl.az/download/meqale/yeni_az/2022/yanvar/775146\(meqale\).pdf](http://www.anl.az/download/meqale/yeni_az/2022/yanvar/775146(meqale).pdf)

❖ **Yunisli, F.** “Şuşa İli”ndən “Şuşa Əsri”nə... /Fariz Yunisli // Mədəniyyət.- 2022.- 28 yanvar.- S.4.

<http://www.anl.az/download/meqale/medeniyyet/2022/yanvar/62.htm>

Slayd 5: Kitabları, məqalələri oxumaq və ya daha yaxından tanış olmaq üçün kitabxananın ünvanı, əlaqə telefonları və e-mail ünvanı göstərilir.

Sərgi-ekspozisiya. Qədim Şuşa şəhərin ölməz tarixi, mədəniyyəti, etnoqrafiyası, mətbəxi, bütövlükdə mədəni irs nümunələrinin təbliği istiqamətində həyata keçiriləcək digər tədbirlərdən biri də sərgi-ekspozisiyaların hazırlanmasıdır. Adından görüldüyü kimi sərgi-ekspozisiyada Şuşanın mədəni irs nümunələrinə aid kitab, qəzet və jurnal materialları ilə yanaşı, sərginin mövzusunə uyğun eksponatlar və informasiya xarakterli vitrinlər, məlumat bazaları, videoçarxlar da nümayiş oluna bilər. Sərgi-ekspozisiya bir həftə və ya bir ay boyunca davam edə bilər. Sərgi ekspozisiyanı müxtəlif mövzularda təşkil etmək olar:

“Maddi-mədəni irsimizin ayrılmaz hissəsi - Şuşa mətbəxi”, “Qarabağda sənətkarlıq”, “Qarabağ geyimləri” və s.

“Maddi-mədəni irsimizin ayrılmaz hissəsi - Şuşa mətbəxi” adlı sərgi-ekspozisiyanı aşağıdakı istiqamətdə təşkil etmək olar:

Şuşa mətbəxinə həsr olunmuş sərgi-ekspozisiyada Qarabağa, Şuşaya aid kulinariya ənənələri, terminologiya, xörəklərin hazırlanma üsulları, həmçinin, Qarabağın məşhur aşpazları, qənnadıçıları və digər kulinarları barədə məlumatlar, dəyərli muzey eksponatları və s. yer ala bilər.

Sərgi-ekspozisiyada qədimdə Qarabağ mətbəxində geniş istifadə olunan əşyaların nümayişi də tövsiyə olunur. Hazırda da xanımlar tərəfindən istifadə olunan həmin mətbəx əşyalarının hər birinin yanında əşyanın tarixi və hansı məqsədlə istifadə olunması haqqında məlumatın qeyd edilməsi də kitabxanaçılara tövsiyə olunur.

Açıq havada keçiriləcək sərgi-ekspozisiya zamanı kitabxanaçılar gənc könüllü oxucuların köməyindən faydalanaraq zənginliyi və özünəməxsusluğu ilə seçilən Şuşa mətbəxi haqqında Azərbaycan, rus və ingilis dillərində məlumat nəşrləri (buklet, vərəqə və s.) hazırlayaraq tədbir iştirakçılarına paylaya bilərlər.

Virtual tur (ekskursiya). Şuşada yerləşən və erməni vandalları tərəfindən vəhşicəsinə dağıdılmış dini və tarixi abidələrə, muzeylərə virtual turların (ekskursiyalar) təşkili bu möhtəşəm il çərçivəsində həyata keçiriləcək mühüm işlərdən biridir. Virtual turların təşkili zamanı fotolar, subtitrlər və səs də nəzərə alınmalıdır.

Nümunə:

**ŞUŞA
MEMARLIĞIMIZIN VƏ TARİXİMİZİN NADİR
İNCİSİ**

Virtual ekskursiya

- **Şuşa şəhərinin ümumi görüntüsü və şəhərin tarixi haqqında qısa məlumat**
- **İnzibati quruluşu**

- Ərazisi 312 km²
- Əhalisi 20 374 nəfər (12-19 yanvar, 1989-cu il say.)
- Rayonun inzibati mərkəzi – Şuşa şəhəri, 1 qəsəbə - (Turşsu), 37 kənd
- Ən yüksək zirvəsi - Böyük Kirs dağı (2725 metr).

• **Şuşa şəhəri:** *Təkcə Qarabağın və Azərbaycanın deyil, bütün Qafqazın gözəl guşələrindən biri Şuşa müdafiə məqsədilə tikilmiş qala-şəhər olmuşdur. Buna görə də təsadüfi deyil ki, bu gün el arasında qədim məkan “Şuşa qalası” kimi də tanınır. 1750-ci ildə Qarabağ xanlığının banisi Pənahəli xan Cavanşir indiki Şuşa şəhərinin yerləşdiyi yerdə - düşmən əlinin çatmayacağı dağ başında böyük qala divarları - istehkam tikdirmək qərarına gəlir. Əvvəllər Qarabağ xanının adına uyğun olaraq “Pənahabad” adlandırılan Şuşanın strateji baxımdan əlverişli yerdə yerləşməsi onu düşmən üçün sərt etmiş, şəhərin inkişafına və milli-mədəni abidələrin tikilməsinə zəmin yaratmışdır.*

Şuşa inzibati rayon kimi 1930-cu ildə yaradılmışdır. Şəhər 8 may 1992-ci ildə erməni vandalları tərəfindən işğal edilmiş və vəhşicəsinə dağıdılmışdır. 2020-ci il sentyabr ayının 27-də başlanan və 44 gün davam edən döyüşlərdə şanlı ordumuz Şuşanı azad etmişdir. Ali Baş komandan cənab İlham Əliyevin Sərəncamı ilə hər il Şuşanın işğaldan azad olduğu “8 Noyabr” tarixi Qələbə günü kimi qeyd olunur.

- **Şuşa Tarix-Memarlıq Qoruğu**

Şuşa tarixi-memarlıq qoruğuna daxil olan abidələrdən Yuxarı və Aşağı Gövhərağa məscidlərini, Xan qızı Natəvanın evini, Qarabağ xan sarayını, Vaqif türbəsini, Zöhrabbəyovun yaşayış evini, Şuşa kuruqanını, Şuşa mağara düşərgə-

sini, Şuşa qalasını və digərlərini qeyd etmək olar. Şuşa şəhərində ümumilikdə 549 qədim bina, ümumi uzunluğu 1203 metr daş döşənmiş küçələr, 17 məhəllə bulağı, 17 məscid, 6 karvansaray, 3 türbə, 2 mədrəsə, 2 qəsir və qala divarları mövcud olub. O cümlədən, 72 mühüm sənət və tarixi abidəsi, dövlət xadimlərinin və başqa tanınmış şəxslərin evləri olmuşdur.

● **Dini-tarixi abidələr:**

- Hacı Yusifli məscidi (XVIII ə.)
- “Çöl Qala” məscidi (XVIII ə.)
- Xoca Mərcanlı məscidi (XVIII ə.)
- Quyuluq məscidi (XVIII ə.)
- Seyidli məscidi (XVIII ə.)
- Məscid (XVIII ə.)
- Yuxarı məscid mədrəsəsi (XVIII ə.)
- Qız monastırı (XVIII-XIX ə.)
- Mərdinli məscidi (XIX ə.)
- Culfalar məscidi (XI ə.)
- Köçərli məscidi (XIX ə.)
- Malıbəyli məscidi (XIX ə.)
- Alban kilsəsi (XIX ə., Daşaltı və Qeybalı kəndləri)
- Qaybalı məscidi (XIX ə.)
- Şirlan məscidi (XIX ə.)
- Yuxarı Gövhər Ağa məscidi (XIX ə.)
- Aşağı Gövhər Ağa məscidi (XIX ə.)

● **Ziyarətgahlar:**

- Həzrət Əli kahası (Nəzir kahası)
- Həzrət Abbas şəfa ocağı
- Saqqaxana və Pirgah pirləri
- Seyid Mirfəsih türbəsi
- Ağadədəli məhəlləsində Mir Mehdi ağanın ocağı
- Çuxur məhəllədə iki minarəli şəfa ocağı

- *Qasım ağanın ocağı*
- *Seyidli məhəlləsində Seyid Xəlil Seyid Əli oğlunun ocağı*
- **Türbələr:**
 - *Heydər türbəsi*
 - *Şair M.P.Vaqifin türbəsi - XX əsr*
- **Tarixi memarlıq abidələri:**
 - *Kurqan (tunc dövrü)*
 - *Şuşa və Şuşakənd daş qutusu qəbirləri (son tunc və ilk dəmir dövrü)*
 - *Daş qutusu nekropolu (dəmir dövrü)*
 - *Nekropol (son tunc və ilk dəmir dövrü)*
 - *Pənah xanın sarayı (XVIII ə.)*
 - *Qara Böyük Xanım bürcü (XVIII ə.)*
 - *Hacıqulların malikanəsi (XVIII ə.)*
 - *Natəvanın evi (XVIII ə.)*
 - *Əsəd bəyin evi (XVIII ə.)*
 - *İkimərtəbəli karvansara (XIX ə.)*
 - *Mehamandarovların malikanə kompleksi: məscid, kiçik yaşayış evi, böyük yaşayış evi (XVIII ə.)*
 - *İbrahim xanın bürcü (XVIII ə.)*
 - *İbrahim xanın qəsri (XVIII ə.)*
 - *Vaqif türbəsi (XX ə.)*
- **Bulaqlar:**
 - *Çöl qala bulağı*
 - *Çuxur məhəllə bulağı*
 - *Xan qızı bulağı*
 - *Xoca Mərcanlı bulağı*
 - *İsa bulağı*
 - *Köçərli bulağı*
 - *Qotur bulağı*
 - *Mamayı bulağı*
 - *Novlu bulaq*
 - *Seyidli bulağı*

- *Şor bulaq*
- *Yusifli bulağı*
- *Bulaq (Ağadədəli məhəllə)*
- *Bulaq (Hacı Yusifli məhəllə)*
- *Saxsı bulaq*
- **Büst və heykəllər**
 - *Ü.Hacıbəylinin heykəli*
 - *Molla Pənah Vaqifin büstü*
 - *Bülbülün büstü*
 - *Xurşidbanu Natəvanın büstü*
 - *Üzeyir Hacıbəylinin büstü*

Qeyd:X.Natəvan, Ü.Hacıbəyli və Bülbülün büstü 1992-ci il mayın 8-də Şuşanın işğalı zamanı erməni qəsbkarlarının qurbanına çevrilmişdir. Çox çətinliklə üçüncü ölkə vasitəsilə Bakıya gətirilən dahi şəxsiyyətlərin büstləri **“Güllələnmiş heykəllər”** adlandırılmış və Bakıda İncəsənət Muzeyinin həyətində nümayiş etdirilmişdir.

Bu gün cənab Prezidentimizin və şanlı ordumuzun qələbəsi sayəsində bu heykəllər yenidən Şuşada, öz doğma vətənlərindədirlər. Bununla bağlı keçirilən tədbirdə çıxış edən Prezident İlham Əliyev deyib: **“Bu gün Şuşaya gələrkən 30 ilə yaxın Bakıda İncəsənət Muzeyinin həyətində saxlanılan dahi şəxsiyyətlərimizin - Xurşidbanu Natəvanın, Üzeyir Hacıbəylinin və Bülbülün büstlərini gətirmişəm. Bu yerdə Şuşa Mədəniyyət Mərkəzi, Mədəniyyət Evi yerləşirdi və Üzeyir bəyin, Bülbülün büstləri məhz bu yerdə qoyulmuşdu. Mənfur düşmən Şuşa Mədəniyyət Evini dağıdıb və dahi şəxsiyyətlərimizin büstlərini gülləbaran edib. Xurşidbanu Natəvanın büstünü Heydər Əliyev özü şəxsən açmışdır...”**

Beləliklə, video fayllar, çarxlar, slayd təqdimatlar vasitəsilə keçirilən video turlar oxuculara özü qədər qədim və əzəmətli tarixə malik olan Şuşamızın keçmişinə, tarixi abi-

dələrinə, misilsiz mədəni irs nümunələrinə internet vasitəsi ilə günün istənilən vaxtı onlayn virtual səyahət edə bilmə imkanı yaradacaqdır.

Telekonfranslar. “Şuşa ili” çərçivəsində həyata keçiriləcək tədbirlərdən biri də bu qədim şəhərin 270 illik yubileyi ilə bağlı telekonfransların təşkilidir. Telekonfrans region daxilində bir neçə rayon üzrə və ya dünya kitabxanaları ilə birgə keçirmək olar. Bunun üçün telekonfransın təkilatçısı olan kitabxana mövzunu və ünsiyyət dilini müəyyənəlməli, çıxışçıları təyin etməli, iştirak edəcək kitabxanaları seçməli, onların texniki imkanlarını öyrənməlidir.

Telekonfransa hazırlıq işləri tamamlandıqdan sonra ilk olaraq kitabxananın saytında, sosial şəbəkələrdə konfransla bağlı anons yerləşdirilməlidir. Telekonfransın təşkili zamanı kitabxanaçılar Regional Mədəniyyət İdarələri, Təhsil İdarələri, Tarix diyarşünaslıq muzeyləri və digər mədəniyyət mərkəzləri ilə əlaqəli işləməlidir. Telekonfransları aşağıdakı mövzularda keçirmək olar:

“Şuşa mədəniyyətinin inciləri”, “2022-ci il Şuşa ilidir”, “Zəfər təqviminin Şuşa ili”, “Şuşada bərpa quruculuq işləri davam edir” və s.

Müsabiqələr. Kitabxanaçılar milli mədəni irsimizin ayrılmaz hissəsi olan Qarabağın gözü Şuşanın 270 illik tarixini daha dərinə tanıyıb bilmələri, dəyərlərimizin dünya mədəniyyətinin tərkib hissəsi kimi təbliğ olunması istiqamətində uşaq və yeniyetmələr arasında müxtəlif mövzularda müsabiqələr keçirə bilər. Müsabiqə bir neçə mərhələdə təşkil edilir. Müsabiqə keçirilməzdən əvvəl onun məqsədi və şərtləri, istifadəçilərin yaş xüsusiyyətləri və imkanları dəqiq nəzərə alınmalıdır. Bundan sonra iştirakçıların siyahısı, müsabiqənin keçirilmə müddəti, müsabiqənin mərhələləri və şərtləri müəyyənəlməlidir. Müsabiqənin yekun nəticələrinin keçirilməsi üçün münisflər heyəti təşkil edilir və münisflər heyətinin tərkibinə müsabiqənin mövzusunə uyğun sahənin

mütəxəssisləri, tarixçilər, mədəniyyət işçiləri, kitabxana rəhbərliyi seçilə bilər. Qalıblar müəyyən edildikdən sonra son mərhələdə qalıbların mükafatlandırılması həyata keçirilir.

Müsabiqə təşkil edilərkən kitabxanaçılara ərazidə fəaliyyət göstərən məktəblər, müxtəlif yaradıcılıq dərnəkləri ilə birgə əməkdaşlıq edilməsi tövsiyə olunur. Kitabxanaçılar “*Qarabağın gözü Şuşa*”, “*Şuşanın tanınmış simaları*”, “*Şuşa - Qafqazın konservatoriyası*”, “*İlmələrin tarixi - Qarabağ xalçaları*”, “*Şuşa sənətkarlar yurdudur*”, “*Tarixi incimiz Şuşa*” və s. adlarda müsabiqələr keçirə bilərlər.

Tədbir öncəsi iştirakla bağlı müvafiq qurumlara rəsmi dəvətnamə göndərməli, saytda, sosial şəbəkələrdə elan yerləşdirilməlidir. Keçirilən tədbirin Kütləvi İnformasiya Vasitələri (KİV) tərəfindən işıqlandırılması üçün isə tədbir haqqında press-reviz hazırlanaraq onlara təqdim edilməlidir.

Son dövrlər kitab təbliğinin yeni forması kimi ***buktreylerlərdən*** istifadə olunmağa başlanılıb. Buktreyler - kitabın içindəkiləri vizuallaşdırmaqla onun ən parlaq və tanınan anlarını özündə əks etdirən videoçarx və ya kitabın məzmunundan bəhs edən qısametrajlı filmidir. Bu cür filmlərin məqsədi mütaliənin, ictimaiyyət üçün hər hansı bir aktual məsələnin təbliği, vizual vasitələrin köməyiylə kitablara diqqətin cəlb edilməsidir. Belə videoçarxlar müasir kitablara yanaşı, klassikaya çevrilmiş kitablara da çəkilir. 3 dəqiqədən artıq olmayan bu “mini film”i peşəkar kameraya və ya smartfon telefonlara çəkmək olar. Müxtəlif proqramlardan istifadə etməklə təqdimat yaradılır, mətn, musiqi yazılır, montaj edilir. Belə çarxlar geniş yayılmış video hostinqlərdə və sosial şəbəkələrdə yerləşdirilir. Videoçarx üçün kitabın mövzusunə uyğun foto və video materiallar, illüstrasiya və musiqi, reklam edilən kitabdan sitatlar, kitabın üz qabığı və xülasəsinin hərəkətli təsviri, çarxın ssenarisi tələb olunur. Qarabağın gözü olan Şuşanın qədim tarixi, mədəniyyəti, milli mənəvi dəyərləri, görkəmli elm və mədəniyyət xadim-

ləri, sərkdərləri, adət-ənənələri, milli mətbəxi və s. haqqında kitabları vizuallaşdırmaq zəruri və faydalı hesab edilə bilər. Bu məqsədlə kitabxanaçılar *“Mədəniyyət beşiyi - ŞUŞA”* adlı buktreyler festivalı keçirə bilərlər.

Festival barədə elan hazırlayıb saytda, sosial şəbəkələrdə oxucuları məlumatlandırmaq və festivalın şərtlərini bildirmək zəruridir. Buktreyler festivalını həmçinin, aşağıdakı mövzularda da keçirmək olar:

“Şuşanın mədəni irsi”, *“Şuşanın Azərbaycan və dünya mədəniyyətinə verdiyi töhfələr”*, *“Şuşada sənət və sənətkarlar”*, *“Şuşanın möhtəşəm tarixi abidələri”* və s.

ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan Respublikasında 2022-ci ilin “Şuşa ili” elan edilməsi haqqında: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı//Azərbaycan.-2022.- 6 yanvar.- S.1

Şuşa şəhərinin Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı elan edilməsi haqqında: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı //Azərbaycan.-2021.- 8 may.- S.1.

Bütün yollar Şuşaya aparır... / [Milli İrsi Mədəni Tarixi Araşdırmalar Fondu (MİMTA)]; layihənin rəhb. X.Rza; red. və ön söz. müəl. E.Hüseynbəyli; qapaq dizaynı M.Əziz.- Bakı: Nurlar NPM, 2021.- 271, [1] s.

İlham Əliyev: “Əziz Şuşa, biz qayıtmışıq!” /Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyası (AVCİYA); dizayn. E.İsmayılov.- Bakı: [AVCİYA], 2021.- 225, [1] s

Səfərova, Z. Şuşa - Azərbaycanın musiqi qalasıdır : Şuşanın 270 illiyinə həsr olunur /Z.Səfərova; red. Ü.Talıbzadə; AMEA, Memarlıq və İncəsənət İn-tu.- Bakı: Elm, 2021.- 219, [1] s.

Şuşa - Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı = Шуша - Культурная столица Азербайджана: biblioqrafiya: Şuşanın erməni işğalından azad edilməsinə həsr olunur /Azərbayc. Resp. Mədəniyyət Nazirliyi, Azərb. Milli Kitabxanası; tərt. ed. X.Abbasova; elmi red. K.Tahirov; red. E.Nəciyev.- Bakı: Zərdabi-Nəşr, 2021.- 598, [2] s.

Şuşa sevincim: şeirlər /Q.Məsimov; red. M.Coşqun.- Bakı, 2021.- 208 s.

Zəfər yolu: Qarabağ savaşından Şuşa Bəyannaməsinədək /layihənin rəhb. və ön söz. müəl. R.Mehdiyev ; nəşrə

hazırl.: İ.Həbibbəyli, K.Şükürov; [nəşrə məsul R. Didavari].- Bakı: Elm, 2021.- 903, [1] s.

Əliyeva, Y. “Şuşa İli” milli kimliyimizin, qururumuzun təqdimatıdır/ Yeganə Əliyeva//İki sahil.- 2022.- 22 yanvar.- S.21.

Qələndərli, N. Zəfər təqviminin “Şuşa ili” /Nurlan Qələndərli//Yeni Azərbaycan.-2022.- 6 yanvar.- S.3.

Quliyev, V. Şuşa ili-Zəfərimizin dəlili! /Vilayət Quliyev//Yeni Azərbaycan.-2022.- 7 yanvar.- S.4.

Rəsulova, İ. İgidlərin at çapdığı, qəhrəmanların yallı getdiyi Cıdır düzü : Şuşa İli-2022 /İlhamə Rəsulova//Yeni Azərbaycan.-2022.- 3 fevral.- S.4.

Yunisli, F. “Şuşa İli”ndən “Şuşa Əsri”nə... /Fariz Yunisli//Mədəniyyət.-2022.- 28 yanvar.- S.4.

MÜNDƏRİCAT

Tərtibçidən.....	5
Azərbaycan Respublikasında 2022-ci ilin “Şuşa İli” elan edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı.....	6
Şuşa şəhərinin Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı elan edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı.....	8
Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin xalqa müraciəti.....	10
ŞUŞA - mədəniyyətimiz beşiyi.....	18
Kitabxanalarda Şuşa ili ilə bağlı həyata keçiriləcək tədbirlər.....	26
Ədəbiyyat.....	40